

Boros János

A filozófia és története

Bevezetés a történet- és szerkezettudatos
gondolkodásba

Veszprém 2025. október 1.

Platón

- **Platón:** „Szókratész: A filozófia a legnagyobb zene”
- Phaidón 61a
- (Kerényi Grácia fordításában: „a filozófia a legnagyobb szabású múzsai tevékenység”)
-
- La philosophie est la musique suprême.
- Philosophy is the highest music.
- Philosophie ist die höchste Musik.

Arisztotelész

- **Arisztotelész**
- Ókori kommentátorok így beszélnek Arisztotelész *Protreptikosz*áról:
- 1.
- "Lehetséges egy álláspontot lerombolni azáltal, hogy mindegyik jelentéstartalmát figyelembe vesszük; például, ha valaki azt mondja, hogy nem szabad filozófiával foglalkozni, akkor, mivel „filozófiával foglalkozni” azt jelenti, hogy éppen ezt a kérdést vizsgáljuk, hogy kell-e filozófiával foglalkozni vagy sem (ahogy ő <sc. Arisztotelész> mondja a *Protreptikoszban*), és azt is jelenti, hogy filozófiai tanulmányokat folytatni, akkor azáltal, hogy mindegyiket ember számára megfelelőnek mutatjuk be, teljesen elvetjük a javaslatot."
- Aphrodisziaszi Alexandrosz, *Kommentár Arisztotelész Topikájához*, II.3 110a2 (149.9-15. o., szerk. Wallies)
- Az Arisztotelész rész teljes szövege Garai Zsolttól (PhD Filozófia) származik.

Arisztotelész

- "Valóban, ahogy Arisztotelész írja a *Protreptikoszban*, amelyben a fiatalokat a filozófia tanulására buzdítja, ezt mondja: ha filozófiát kell tanulnod, akkor filozófiát kell tanulnod, és ha nem kell filozófiát tanulnod, akkor is filozófiát kell tanulnod. Ezért minden esetben filozófiát kell tanulnod. Mert ha a filozófia létezik, akkor feltétlenül kötelesek vagyunk filozófiával foglalkozni, mivel valóban létezik. De ha nem létezik valóban, akkor is kötelesek vagyunk vizsgálni, hogy miért nem létezik valóban a filozófia. De a vizsgálódással filozófiával foglalkoznánk, mivel a vizsgálódás a filozófia oka."
- Elias, *Prolegomena to Philosophy*, 3. o., 17-23. sor (szerk. Busse)

Wilfrid Sellars

- **Wilfrid Sellars:** „A filozófia célja, elvontan megfogalmazva, annak megértése, hogy a dolgok a lehető legtágabb értelemben hogyan függnék össze a lehető legtágabb értelemben. A „dolgok a lehető legtágabb értelemben” kifejezés alatt olyan radikálisan különböző elemeket értek, mint nemcsak a „káposzta és a királyok”, hanem a számok és a kötelességek, a lehetőségek és az ujjcsettintések, az esztétikai élmény és a halál. A filozófiában elért siker azt jelentené, hogy – egy mai kifejezést használva – „tudjuk, hogyan kell viselkedni” mindezekkel kapcsolatban, nem pedig úgy, ahogy ... a százlábú, amelyik nem gondolkodott el azon, hogy „hogyan kell járni?”, hanem úgy, hogy minden intellektuális lehetőséget figyelembe veszünk.”

Wilfrid Sellars

- **“The aim of philosophy, abstractly formulated, is to understand how things in the broadest possible sense of the term hang together in the broadest possible sense of the term. Under 'things in the broadest possible sense' I include such radically different items as not only 'cabbages and kings', but numbers and duties, possibilities and finger snaps, aesthetic experience and death. To achieve success in philosophy would be, to use a contemporary turn of phrase, to 'know one's way around' with respect to all these things, not in that unreflective way in which the centipede of the story knew its way around before it faced the question, 'how do I walk?', but in that reflective way which means that no intellectual holds are barred.”**

Szókratész - Platón

- **Szókratész:** „Ha pedig azt mondom, hogy az ember számára éppen ez a legfőbb jó: naponként az erényről és más olyan dolgokról beszélgethet, amelyenekről engem hallottatok társalogni, mikor magamat és másokat vizsgáltam, és hogy a vizsgálódás nélküli élet nem embernek való élet”. (Szókratész védőbeszéde 38a)

Platón

- **Platón: „Amíg a filozófusok nem veszik át a királyi hatalmat az államokban, vagy pedig a jelenlegi, úgynevezett királyok és uralkodók nem fognak becsületesen és komolyan filozófiát művelni, és **amíg nem esik egészen egybe az államhatalom a filozófiával**, és azoknak a sokféle természetét, akik manapság külön haladnak az egyik vagy a másik irányba, erőszakkal ki nem rekesztjük, **addig ... nem lehet nyugta a bajoktól az államoknak**, sőt azt hiszem, általában az emberi nemnek sem”. (Platón, *Állam*, 473d)**

Arisztotelész

- **Arisztotelész: „Az emberek ... most is és először is, a csodálkozás miatt kezdtek filozofálni.” (Arisztotelész, *Metafizika* 982b 12-13)**

Arisztotelész

- **Arisztotelész:** „Kezdetben a szembeötlő megmagyarázatlan dolgokon csodálkoztak, azután apránként haladtak előre ezen az úton és nagyobb dolgokról is állapítottak meg aporiákat, például a Hold, a Nap, s a csillagok tulajdonságairól és a mindenség keletkezéséről. Aki ugyanis aporiával találkozik és csodálkozik, tudatlannak érzi magát (ezért bizonyos módon a mítosz kedvelője is a bölcsesség kedvelője, mert a mítosz csodákból tevődik össze). Ennélfogva – mivel azért filozofáltak, hogy a tudatlanságtól megszabaduljanak – nyilvánvalóan avégett keresték a tudományt, hogy tudjanak, és nem valami haszon kedvéért.

- Ezt a dolog lefolyása is tanúsítja: mert csak amikor már majdnem mind megvoltak az élet szükségleteit és a kényelmet és életvitelt szolgáló dolgok, csak akkor kezdték keresni az ilyen okosságot. ... Világos tehát, hogy nem valami más haszonért keressük ezt a tudományt, hanem ahogy azt az embert mondjuk szabadnak, aki saját maga végett van és nem valaki más végett, úgy ezt is, mint a tudományok közt egyedül szabad tudományt keressük, mert egyedül ez van saját maga végett. Ezért birtoklását is méltán ítélnénk meg úgy, mint ami meghaladja az ember képességét: mert az emberi természet sokféleképp kötve van, úgyhogy Simónidész szerint: ... „egyedül istennek lehet meg ez az előjoga”, ... és nem méltó, hogy az ember ne keresse a hozzá illő tudást.” (Arisztotelész, *Metafizika* 982b 13-31)

Arisztotelész

- „Nem is szabad más tudományt ennél tiszteletreméltóbbnak neveznünk. Mert a legistenibb tudomány a leginkább tiszteletreméltó is, és ilyenféleképpen is egyedül ez lehet: vagy azért isteni ez a tudomány, mert leginkább isten birtokolja, vagy azért isteni a tudományok közt ez, mert isteni dolgokkal foglalkozik. És egyedül e tudomány rendelkezik e kettővel: mert egyrészt istent mindenki az okok közt tartja számon és bizonyos elvként, másrészt ilyen tudományt vagy egyedül isten birtokolhat, vagy isten leginkább. Minden tudomány szükségesebb ugyan ennél, ám egy sem értékesebb”. (Arisztotelész, *Metafizika* 983a 4-11)

Arisztotelész

- „az embereket ismét az igazság maga kényszerítette, ahogy már mondtuk, hogy a következő elv keresésébe fogjanak”
(Arisztotelész, *Metafizika* 984b 9-11)

Arisztotelész

- „Amikor tehát valaki azt mondta, hogy az ész a természetben is benne van, ahogy az élőlényekben, mint a világ és az egész rend oka, akkor úgy tűnt fel a korábbi gondolkodók között, mint egy józan a taláalomra fecsegők közt”. (Arisztotelész, *Metafizika* 984b 16-19)"

Martial Gueroult

- “A Filozófia Történetével két módon foglalkozhatunk: filozófiailag, mint problémával, és történetileg mint ténnyel.”
- Martial Gueroult, *Histoire de l'histoire de la philosophie*, Paris, Aubier, 1984. 13. “L'Histoire de la philosophie peut être envisagée de deux façons: philosophiquement comme un problème, historiquement comme un fait.”

Gueroult

- A korszak elmúlása úgy tűnik, kizárja a filozófiatörténetet. Valójában nem nem-igazság-e, mint letűnt múlt, hiszen az igazság nem múlik el?”
- “Comme passé révolu, elle semble exclure l'histoire de la philosophie. N'est-elle pas, en effet, a titre de passé révolu, non-vérité, puisque la vérité ne passe pas?”

Gueroult

- A múltbéli filozófia tehát nem lehet a filozófiatörténet tárgya; mivel igazság nélkül nem filozófia. Valójában minden történelem csak olyan érték alapján lehetséges, amely tárgyát a történelem lehetséges tárgyának méltóságára emeli. De ha a filozófia múltja, mint történelmi múlt, meg van fosztva attól az értéktől (az igazságtól), amely a történelemhez méltó tárgyként igazolná, akkor a filozófia története filozófiailag illegitim. Legalábbis a filozófiai igazságon kívül egy másik értéket, másik igazságot kellene felfedezni, amely egy lehetséges történelem tárgyaként igazolná; de ez az érték, amely idegen a filozófiától, magától a filozófián kívülről utasítaná el ezt a történelmet.”

Gueroult

- "Kétségtelen, hogy az érték, miközben megalapozza a történelem lehetőségét, soha nem avatkozik bele a történeti kutatás menetébe: ez utóbbi csak a történelmi igazsággal foglalkozik, vagyis azzal, ami megtörtént, amit pontosan tettek, mondtak, gondoltak. De egyetlen filozófus sem fog filozófiatörténetet írni, ha hiányzik az a filozófiai érdeklődés, amely e történelem megalapozását feltételezi. A filozófia történetisége konfliktusba kerül filozófiai igazságával, amely egyedül igazolja a filozófia számára, és ez a konfliktus úgy tűnik, hogy megsemmisíti magát a filozófiatörténet fogalmát, legalábbis a filozófusok számára."

Gueroult

- „E konfliktus megoldásának feltárása és ezáltal a filozófiai igazság fogalmának meghatározása a filozófiatörténet dogmatikai lehetősége kutatásának tárgya. Mivel ez a történet a filozófusok számára ténylegesen létezik, a konfliktus megoldása jogilag minden bizonnyal lehetséges.”

Gueroult

- „A filozófiatörténet mint filozófiai probléma mellett ott van a filozófiatörténet mint vitathatatlan történelmi tény. Ezért lehetséges, hogy történelmet írjunk róla. Így e tény lehetőségének transzcendentális alapjainak transzcendentális vizsgálata mellett, vagyis a filozófiatörténet kritikai filozófiája mellett helye van a filozófiatörténet kritikai történetének is. Ez a történelem kettős. Először is, tisztán történeti tartalma van: ez a történészek, a történetek története, e tudományág fejlődésének története, a történészek különböző felfogásainak története. Filozófiai tartalma is van, amennyiben a filozófiatörténet problémájának születése és fejlődése a téma az idők folyamán. Az első szempont szerint tudománytörténet, a második szempont szerint filozófiatörténet: a filozófia által önmagára, az idők folyamán a saját eredményeire gyakorolt bizonyos reflexió története.”